

CARACTERISTICI ALE EVOLUȚIEI PERSONALITĂȚII TINERILOR ÎN SOCIETATEA ROMÂNEASCĂ CONTEMPORANĂ

Petre Datulescu

„Personalitatea” și „evoluția personalității” constituie concepte centrale în cercetarea științifică a tineretului. Ele sînt abordate fie prin intermediul unei discipline distincte, ca de pildă psihologia genetică și evolutivă, fie prin intermediul unei paradigme construite din aportul mai multor discipline.

Indiferent de modul de abordare, în studierea personalității există două probleme principale. *Prima* se referă la relația dintre mediu și individ. Cît din structura personalității datorăm situației și cît disponibilităților psihice? În ultimii ani s-a impus concepția interacțiunii dintre procesele psihoevolutive și determinările sociostructurale.

A *doua* problemă este conturarea trăsăturilor. Covârșitoarea majoritate a studiilor asupra personalității realizate în toate timpurile și de toate științele socio-umane se epuizează în stabilirea trăsăturilor. Și în țasa noastră studiile empirice asupra tineretului s-au concentrat asupra acelor caracteristici de personalitate care rezultă din interacțiunea factorilor psihologici și sociali în diferite faze și secvențe ale vârstei tinere.

1. Faze evolutive

Cel mai adesea, problema fazelor vârstei tinere este abordată în legătură cu definirea categoriei de tineret și cu orientările comportamentale diferențiale ale tinerilor în diferite faze de vîrstă.

Un concept central îl constituie conceptul de adolescență. În cercetarea tineretului pe plan mondial, mulți autori consideră adolescența sinonimă cu tinerețea propriu-zisă. Granițele ei nu pot fi trasate riguros. Dar este cert că adolescența coincide de fapt cu secvența de tranziție de la copilărie la vîrsta adultă.

În societatea noastră atît începutul, cît și sfîrșitul adolescenței variază puternic de la tînăr la tînăr și de la o categorie sociodemografică și ocupațională la alta.

La începutul anilor '80 în cercetarea tineretului și-a făcut loc și conceptul de „postadolescență”¹. El desemnează situația în care, după absolvirea școlii o serie de tineri se autonomizează sociocultural, dar fără

¹ Zinnecker J. *Jugend heute — Lebensentwürfe, Alltagskulturen, Zukunftsbilder*. În: „Deutsche Jugend”, Ianuarie 1982, p. 17—26.

a intra în statusul de adult, mai precis, fără a sta pe picioarele lor din punct de vedere economic, cum prevede modelul istoric al tineretului².

Conceptul de postadolescență a fost criticat. Mai ales ideea că trăsătura definitorie a acestei faze ar fi o nouă „subiectivitate” sau conștiință, dornică de experimentări subiective. S-a atras atenția, de asemenea, asupra eterogenității sociale și probabil implicit de conștiință a „postadolescenților” maturi sociocultural, care nu trăiesc din venituri câștigate de ei. Totuși, considerăm conceptul de postadolescență ca nelipsit de valoare pentru descrierea unor faze ale vârstei tinere, inclusiv în condițiile societății noastre. Avem în vedere o posibilă secvență temporală în care maturitatea este cuplată cu centrarea spre experiențe socioculturale subiective, în condiții de aminare obiectiv determinată sau nejustificată a intrării în muncă.

În domeniul stadiilor dezvoltării inclinăm spre concepția care s-a impus în psihologia evolutivă actuală de a vedea toate fazele de vîrstă ca procese în care tînărul trebuie să realizeze anumite obiective evolutive distincte. Pentru adolescență, spre exemplu, s-au definit 8 obiective evolutive³. Această abordare este legată de teoria rolurilor, care, deși criticată are totuși numeroase avantaje în cercetarea tineretului.

2. Cercetarea personalității tinerilor: concepte și modalități de abordare

În cercetarea tineretului pe plan mondial s-au cristalizat trei tipuri de abordare relativ distincte a personalității tinerilor: *cercetarea subiectivității*; *perspectiva socializării în funcție de categoria socioprofesională*; *paradigma socioecologică*. Cele trei abordări conțin definiții implicite ale personalității și descriu modul în care personalitatea este studiată empiric.

Cercetarea subiectivității. La sfîrșitul deceniului trecut a apărut o lucrare care a exercitat un impact puternic asupra cercetării tineretului. Este vorba de cartea lui Ronald Inglehart „*Revoluția tăcută. Schimbări ale valorilor și stilurilor politice la publicul din țările occidentale*”⁴.

Inglehart afirmă că în rîndul tineretului a avut loc o schimbare a valorilor în sensul unei tranziții de la valori „materialiste” spre valori „postmaterialiste”. De asemenea, se spune că azi la tineret ar predomină orientarea hedonistă, în timp ce perioada trecută ar fi fost caracterizată printr-o etică a așteptării.

Teza schimbării valorilor la tineret în epoca actuală este discutabilă pentru că nu a rezultat din studii longitudinale, ci din cercetări care au măsurat deosebiri între atitudinile tinerilor și ale vîrstnicilor față de valori. Problema a rămas deschisă, dar ea a inspirat numeroase cercetări empirice centrate spre valori, așteptări, aspirații, reprezentări ale tinerilor despre lume și societate, despre prezent și viitor. Unele dintre aceste studii au sondat subiectul și subiectivitatea în mod disociat față de

² *Jugendwerk der Deutschen Shell* (ed.) *Jugend '81. Lebensentwürfe, Alltagskluturen, Zukunftsbilder*. 3 vol. Hamburg 1981, vol. I, p. 101.

³ Havighurst, R.J. *Developmental Tasks and Education*. McKay, New York, 1972.

⁴ Inglehart, R. *The Silent Revolution, Changing Values and Political Styles among Western Publics*, Princeton, 1977.

structurile sociale. Evident că portretele generaționale obținute prin asemenea studii au fost primite cu rezerve.

Nu sintem împotriva sondării subiectivității ca domeniu distinct produs de tineri, ci împotriva unei subiectivități „prescurtate”, în sensul unei lumi autonome a valorilor, aspirațiilor și reprezentărilor tinerilor, decuplate de la structurile sociale.

Personalitatea ca rezultat al socializării sociostructurale diferențiale. Există numeroase dovezi empirice care arată că anumite stiluri sau tipuri consistente de socializare familială tind să producă anumite tipuri de personalitate distincte. Pe baza sintetizării unui vast material de cercetare Ausubel descrie trei categorii de trăsături de personalitate nedorite, care pot fi întâlnite la tineri, ca urmare a unor stiluri distincte de tratament familial în copilărie.

1. Tinerii care au fost constant supraevaluați de părinți se caracterizează prin lăudăroșenie, agresivitate și egocentism. Ei sînt descriși ca fiind dominatori, deranjați, zgomotoși, preocupați să monopolizeze atenția celorlalți, revendicativi susceptibili, mofturoși, certăreți, eusurgii.
2. Tinerii care au fost tratați de părinți cu severitate excesivă respinși și insecurizați prin supraprotecție nu reușesc să învețe în copilărie tehnica lui „a da și a lua”, nu dezvoltă un echilibru social și nici metode eficiente de autosecurizare și autoprotecție. La vîrsta tină ei apar ca dependenți, anxioși, hiper-emotivi și adeseori temători de a fi greșit înțeleși sau exploatați.
3. Tinerii care au fost dominați, depreciați sau ignorați de părinți în copilărie dezvoltă trăsături de personalitate care reflectă un grad înalt de introversiune, anxietate, timiditate, comportament retras, predominarea intereselor intelectuale, preferință pentru izolare socială⁵.

Considerăm că problema unor stiluri de socializare distincte nu se referă numai la familie ci are o aplicație mai largă. Ea se pune și în legătură cu diferite categorii socio-ocupationale sau contexte sociostructurale. Cercetările noastre au descoperit trăsături foarte diferite ale tinerilor în privința valorilor, intereselor, motivațiilor, convingerilor despre lume, aspirațiilor sociale etc. în funcție de proveniența rurală sau urbană, nivelul educațional parental, tipul de ocupație și alte variabile sociostructurale.

Nu sintem însă de părere că în societatea noastră se poate vorbi de tipuri specifice de socializare caracteristice diferitelor clase și pături sociale. După opinia noastră problema tipurilor specifice de socializare se pune la nivelul unor contexte sau rețele sociale complexe, plurifactoriale și relativ distincte.

Într-o astfel de perspectivă sociostructurală, diferitele tipuri de orientări și atitudini relativ structurate ale individului față de norme și valorile societății au la bază tot atîtea tipuri de socializare. Atribuim

⁵ Ausubel, D.P. *Theory and Problems of Adolescent Development*, New York, 1954, p. 375 și cont.

o valoare epistemică deosebită desprinderii acestor tipuri. G. Basiliade⁶ distinge între socializarea concordantă, socializarea ambivalentă și socializarea discordantă. Fred Mahler descrie socializarea anticipativă ca tip cu identitate proprie în cadrul socializării de ansamblu⁷. Socializarea anticipativă poate fi „adaptativă sau conformistă”, sau poate fi „emancipatoare creatoare”. Autorul consideră că socializarea anticipativă este unul din elementele principale ale formării personalității și ale integrării sociale, concepute „nu ca o simplă adaptare conformistă în virtutea menținerii statu-quo-ului social”⁸, ci dimpotrivă ca o dimensiune activă a dezvoltării și progresului societății.

Paradigma socioecologică. Ne detașăm de orice interpretare care „dezeologizează” socializarea și o identifică cu educația. Educația constituie un proces dirijat intențional. Socializarea, în schimb, reprezintă ansamblul impresiilor, experiențelor, posibilităților de acțiune care alcătuiesc spațiul de învățare al subiectului. Influența educativă a unei școli, spre exemplu, nu rezultă doar din conținutul procesului didactic, ci și din condițiile materiale, spațiale, climatul socioafectiv etc. existente în școala respectivă.

O multitudine de observații și cercetări realizate de noi sugerează necesitatea studierii personalității în cadrul unei paradigme care îmbină tipurile de influență cu tipuri de contexte sociostructurale. Exemple care susțin această cerință sînt: puterea explicativă redusă a corelației dintre variabilele sociodemografice (sex, vîrstă, ocupația etc.) și trăsături de personalitate; fenomene de omogenitate pregnantă a unor orientări valorice, aspirații, interese deasupra categoriilor socioocupationale; discrepanțele dintre orientările subiective ale personalității și comportamentul social.

În cercetarea tineretului trebuie să individualizăm asemenea structuri socioecologice coerente care exercită influențe socializatoare diferențiale.

Marea dificultate a paradigmei socioecologice este transpunerea ei într-un proiect concret de cercetare empirică. Soluția pe care o avansăm în această privință este imbinarea analizei ambientale cu analiza în funcție de indicatori ai poziției sociostructurale, cu izolarea unor grupuri și subgrupuri de tineri caracterizați prin trăsături de personalitate și comportamente specifice. Propunem, în acest sens, următorii indicatori sociostructurali verificați pînă în prezent: zona de rezidență rurală sau urbană cu gradații; nivelul de școlaritate al părinților, nivelul de școlaritate propriu, venitul familial sau propriu, ocupația subiectului, coeziunea familiei de origine, localizarea ecologică a școlii și a locului de muncă. O posibilitate analitică ar fi de a considera toți acești indicatori pe o scală polară de la posibilitățile maxime de realizare, la posibilități reduse și de a construi grupuri cu localizare ambientală identică dar cu grade diferite de realizare, în funcție de indicatori sociostructurali singulari sau cumulați.

⁶ Basiliade, G. *Socializare, integrare socială, comportament deviant*. În: „Integrarea socio-profesională a tineretului”, București, C.C.P.T., 1976, p. 212—255; *Socializarea și dezvoltarea personalității tinerei generații*, În: *Tinera generație a României anilor '80*, București, Edit. Politică, 1987, p. 149—177.

⁷ Mahler, F. *Introducere în Juventologie*. București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 265 și cont.

⁸ Ibid. op. cit., 1983, p. 265.

3. Caracteristici și tendințe ale evoluției personalității tinerilor din societatea noastră

O încercare de a caracteriza tineretul din societatea noastră sub raportul conștiinței sau al personalității trebuie să renunțe la pretenția oferirii unei imagini generalizate, bazată pe o caracteristică dominantă cum a făcut cercetarea tineretului pe plan mondial în anii '60 și '70 : „generația sceptică”, „tineretul ca spațiu de experimentare”, „tineretul ca moratoriu psihosocial”, „tineretul ca potențial de transformare”, „generația postmaterialistă”, „generația pragmatică” etc.

La întrebarea, *cum este tineretul astăzi?*, nu se poate răspunde cu un cuvânt sau cu o trăsătură care să-l caracterizeze în ansamblu și să-l distingă net de generațiile anterioare.

Tineretul reflectă întotdeauna stadiul în care se află societatea. Conștiința, personalitatea lui sînt determinate atît de continuitatea și schimbarea socială cît și de măsura în care tinerii înșiși participă la structurarea vieții sociale, economice, politice. Dar aceste afirmații pot fi făcute despre orice grup social. Este adevărat că atîta vreme cît tineretul se află într-o fază de formare pentru asumarea rolurilor adulte, putem spune că se confruntă cu probleme specifice și ca atare putem presupune că el va exterioriza o serie de trăsături la rîndul lor specifice.

Tineretul și valorile societății : continuitate și schimbare. Una dintre problemele cele mai larg dezbătute în cercetarea contemporană a tineretului pe plan mondial este raportul dintre valorile tinerilor și valorile societății. Conceptele cele mai des vehiculate în acest context sînt „schimbarea valorilor” „similitudini și insimilitudini valorice intra- și intergeneraționale”, „emergența unor noi valori”, „reîntoarcerea la valori de odinioară”, „continuitatea valorilor” etc. Ele reflectă existența unor controverse cu privire la natura sistemului de valori a tineretului.

În cadrul Centrului de cercetări pentru problemele tineretului, cercetările care au măsurat relația dintre tineri și valorile societății noastre socialiste au desprins concluzii semnificative. S-a constatat o adeziune înaltă a tinerilor la valori care stau la baza sistemului social-politic din societatea noastră, o omogenitate înaltă a conștiinței valorice, o pondere mai mare a valorilor sociocentrice în raport cu valorile individualiste, egocentrice sau personocentrice, și o stabilitate temporală a orientărilor valorice socialiste⁹. Totodată, la nivelul tineretului au apărut și o serie de probleme referitoare la inegalități ale nivelului de intensitate a interiorizării unor valori promovate de societate, manifestarea unor discrepante între valori și atitudini situaționale consonante, și reproducerea și emer-

⁹ Bazac, D. *Idealul de viață comunistă — sinteză a conștiinței socialiste a tînrului*, În : *Dezvoltarea conștiinței socialiste a tinerei generații*. București, Editura Politică, 1979, p. 131—159; Buruiană, D. *Sistemul de valori al tinerilor. Ierarhie și clarificare*. În : *Atitudini ale tinerilor față de valorile moral-politice ale societății socialiste*. Raport de cercetare, București, CCPT, 1980, p. 78—97; 1980, p. 46—77; Bejan, Al.; Dănculescu, P.; Buruiană, D. *Rolul familiei și al grupului de vîrstă în integrarea tinerilor în societate*. Raport de cercetare, București, CCPT, 1985.

gența unor valori străine societății socialiste și realizării autentice a personalității umane¹⁰.

Și în societatea noastră, ca de altfel și în alte societăți se profilează anumite similitudini și disimilitudini valorice intergeneraționale. Adolescenții, tinerii adulți și vîrstnici se aseamănă în importanța pe care o atribuie unor valori ca profesia, școlaritatea și întărirea moralității publice. Dar în timp ce adolescenții acordă o importanță mai mare valorii prietenilor, timpului liber și asimilării științei, artei și culturii, în ierarhia de valori a tinerilor adulți și vîrstnici predomină valori care definesc trebuințe fundamentale, cum sînt sănătatea, familia, copiii și locuința¹¹. Este însă clar că deosebiriile legate de vîrstă nu pot fi interpretate ca indicii ale schimbărilor valorice.

În anumite domenii legate de structuri și forme culturale tradiționale schimbările tind să se producă relativ încet. Astăzi, ca și acum 20 de ani, vîrsta medie la care se căsătoresc femeile a rămas de 22 ani, iar cea la care se căsătoresc bărbații se păstrează la 26 de ani¹².

Căsătoria continuă să se realizeze între soți aparținînd acelorași clase, categorii și medii socioculturale¹³. Majoritatea tinerilor doresc să aibă copii, dar nu mai mulți decît doi¹⁴. Atît în mentalitatea bărbaților cît și a femeilor se păstrează încă reprezentări tradiționale anacronice care legitimează inegalitatea rolurilor în cadrul cuplului conjugal. Un exemplu este și faptul că după opinia tinerilor de ambele sexe emanciparea sexuală, „libertatea sexuală” este într-o măsură mai mare un drept al bărbatului decît al femeii¹⁵.

Este, de asemenea, important de semnalat că, atît în perspectivă istorică cît și în perspectiva stadiilor evolutive ale adolescenței, familia continuă să păstreze un rol major în orientarea școlară și profesională, în perpetuarea unor tradiții culturale și religioase, în conturarea profilului moral și chiar în orientarea relațiilor intrageneraționale. Datele noastre arată că aspirațiile ocupaționale și instrucționale ale tinerilor tind să fie mai puternic influențate de standarde parentale decît de standardele altor instanțe de socializare¹⁶.

Precizarea intențiilor de viață și formarea comportamentului moral constituie, de asemenea, dimensiuni în care autoritatea parentală tinde să fie acceptată într-o măsură accentuată¹⁷.

¹⁰ Buruiană D. op. cit., 1980; Croitoru, N. *Tineretul și valorile moral-politice*. București, Edit. Politică, 1981, p. 130—135; Datculescu, P. *Imaginea științei și convingeri științifice la tineretul anilor '80*, în: *Tinăra generație a României anilor '80*. București, Editura Politică, 1987.

¹¹ Datculescu, P.; Bejan, I.A.I.; Marin S.; Zamfir, C. *The Role of Value Systems in the Quality of Life. A Methodological Case Study*. UNESCO, Division for Social-Economic Analysis Sector of Social Sciences and their Applications, Paris, 1984, Bejan, I.A.I.; Datculescu, P.; Buruiană, D. op. cit., 1985, p. 40.

¹² Bejan I.A.I.; Buruiană, D. *Constituirea și consolidarea familiei tinere*, în: „Tineret, cercetare, acțiune socială”, București, CCPT, 2, 1987, p. 174.

¹³ *Ibidem*, p. 174.

¹⁴ *Ibidem*, p. 181.

¹⁵ *Ibidem*, p. 183.

¹⁶ Mahler, F.; Bazac, D.; Cîncă, E. și colab. *Integrarea învățămîntului liceal cu producția și cercetarea*. Raport de cercetare. București, CCPT, 1978; Bejan, I.A.I.; Datculescu, P.; Buruiană, D. op. cit., 1985, p. 97.

¹⁷ Bejan I.A.I.; Datculescu, P.; Buruiană, D. op. cit., 1985, p. 97.

Pe de altă parte, datele cercetărilor evidențiază și situații diferite. Familia nu exercită o influență semnificativă asupra orientărilor intelectuale și social-politice și îndeosebi asupra participării sociale a tinerilor. Totodată, domenii care în mod tradițional erau controlate de către părinți, ca de pildă întemeierea unei familii proprii, relațiile între sexe și orientarea religioasă s-au desprins de sub influența familiei sau, în orice caz, ele nu mai sînt considerate de către tineri prerogative ale autorității parentale¹⁸.

Un alt domeniu de stabilitate valorică îl reprezintă orientarea spre un nivel de școlarizare cît mai înalt. La majoritatea tinerilor rămîne încă intactă concepția că o realizare personală și profesională autentică implică absolvirea învățămîntului superior. Cercetările recente arată că aproape toți elevii din treapta întâia de liceu doresc să urmeze treapta a doua și aproape toți elevii din treapta a doua doresc să urmeze o facultate¹⁹.

Schimbările sînt lente și în domeniul concepției despre lume. Este adevărat că religia ocupă astăzi un loc periferic în convingerile și comportamentul tinerilor. A avut loc o slăbire a religiozității, o eroziune a spiritului religios. Toate cercetările arată că în privința atitudinii religioase tineretul de azi nu mai seamănă cu tineretul de acum 50 de ani. Predomină concepția științifică despre lume și indiferentismul religios.

Dar ponderea tinerilor care sînt religioși convinși nu a scăzut în ultimii ani, iar concepțiile religioase și magice continuă să se reproducă în mentalitatea unor tineri. Este adevărat că au devenit eclectice. Conțin tot mai multe elemente științifice, deocamdată alături de cele religioase. Dar la majoritatea tinerilor, concepția științifică despre lume include și ea credințe și comportamente din alte sisteme de convingeri²⁰. Totodată, cercetările arată că la tineri atracția tradiției, inclusiv a obiceiurilor și ceremonialurilor religioase legate de sărbători onomastice, cununie, botez etc. este încă și în prezent foarte ridicată²¹.

Profilul tineretului conține însă și numeroase domenii în care s-au produs schimbări substanțiale în ultimele două decenii. A crescut interesul pentru probleme politice și nivelul de informare politică, îndeosebi la tinerii aflați în diferite forme de învățămînt²². Atitudinea patriotică a tinerilor reflectă astăzi înțelesul nou, multilateral atribuit de societate acestei noțiuni²³. S-a constatat o accentuare a spiritului critic față de

¹⁸ Ibidem, p. 98.

¹⁹ Bazac, D.; Manolescu, M. *Relația dintre aspirațiile profesionale ale elevilor și performanțele lor școlare*. În: „Tineret — cercetare — acțiune socială”, București, CCPT, 2, 1987, p. 11.

²⁰ Datculescu, P. *Educația materialist-științifică a tineretului: cercetări psihosociale*, București, Edit. politică, 1980; *Imaginea științei și convingeri științifice la tineretul anilor '80*. În: „Tîndra generație a României anilor '80. București, Edit. politică, 1987, p. 194—215; *Probleme actuale ale fenomenelor mistico-obscurantiste și ale perfecționării educației materialist-științifice a tineretului*. În: „Tineret, cercetare, acțiune socială”, București, CCPT, 1, 1988, p. 79—108.

²¹ Buburuzan, L. *Importanța și modul de realizare a ceremonialului evenimentelor majore din viața tinerilor*. În: *Cerințe noi ale educării tineretului pentru participarea la dezvoltarea economico-socială*. București, CCPT, 1987, p. 146—154.

²² Cincă, E. *Tendințe și cerințe în procesul formării conștiinței politice, al educării tinerii generații în spirit patriotic revoluționar*. În: F. Mahler (coord.) *Dezvoltarea conștiinței socialiste...* op. cit., p. 49—76.

²³ Buruiană, D. *Atitudinea patriotică a tinerilor*. Raport de cercetare, București, CCPT, 1984.

situații de inconsistență morală. Cînd se referă la respectarea normelor morale, în general, în viața cotidiană, în raporturile informale tinerii sînt mai critici decît în trecut. Ei sînt mai puțin critici în ceea ce privește aplicarea normelor de etică și echitate socialistă în relațiile ierarhice²⁴. A crescut interesul pentru cultura de divertisment. Dar a crescut și ponderea tinerilor elevi, studenți și intelectuali care alocă un important volum de efort, timp liber și resurse financiare pentru a-și însuși valori culturale-artistice superioare²⁵.

Problema păcii și a războiului a devenit o temă de reflecție existențială pentru toate categoriile de tineri. Ea va avea probabil efecte asupra personalității, pe planul maturizării viziunii asupra lumii, a atitudinii civice și a conștiinței ecologice. Dintre toate problemele care confruntă lumea contemporană marea majoritate a tinerilor sînt convinși că pacea este cerința cea mai importantă. Ei mai cred și faptul că situația este în prezent, pe plan mondial, mai gravă decît era cu 10 sau 5 ani în urmă²⁶.

De la valori la comportament: o relație sub semnul întrebării. Gradul în care valori sau atitudini de un anumit fel sînt urmate de comportamente consonante reprezintă o problemă controversată. Modelele derivate lineare și reducționiste nu par a fi relevante. De cel puțin două decenii cercetările sociologice atestă că nu există o relație nemijlocită între „orientările valorice” și „comportamentul” subiecților umani. Anumite instanțe intermediare cum sînt coercițiile situaționale sau structurile de ocazii, „normele” (și „sanțiunile”) sînt probabil mai apropiate de comportamentul observabil decît valorile.

Cercetările noastre arată, spre exemplu, că școlaritatea, un „nivel de instruire cît mai înalt” se află pe primele locuri ale ierarhiei de valori la majoritatea tinerilor, inclusiv la cei care au rezultate slabe și preocupări scăzute pentru învățatură. Majoritatea tinerilor atribuie o însemnătate mare participării la decizie în unitatea în care învață sau muncesc, dar numai în mică măsură iau parte efectiv la activitatea de conducere. Ridicarea calificării și pregătirii profesionale este pozitiv valorizată de majoritatea tinerilor muncitori, inclusiv de cei care manifestă pasivitate față de propria lor pregătire profesională²⁷. Se pare că există discrepanțe nu numai între valori și comportamente, ci și între valori și atitudini situaționale care particularizează valorile generale²⁸.

După opinia noastră, aceste discrepanțe nu justifică totuși renunțarea la derivarea unor concluzii comportamentale din măsurări valorice și atitudinale. Este necesară includerea, într-o măsură mai mare, în cercetările empirice a unor indicatori comportamentali și crearea unor paradigme de abordare bazate pe corelarea datelor subiective cu indicatori obiectivi.

²⁴ Datculescu, P. *Spiritul colectiv în conștiința, munca și viața tineretului generației*. În: *Atitudini ale tinerilor...* op. cit., 1980, p. 156—157.

²⁵ Schifirnet, C. *Comportament și opțiuni culturale. Raport de cercetare*. București, CCPT, 1981; *Cultură — tineret — mass media. Raport de cercetare*, București, CCPT, 1986.

²⁶ Mahler, F.: *Datculescu, P. Atitudinea tinerilor față de pace*. Raport de cercetare, București, CCPT, 1986.

²⁷ Mușetescu, A. *Atitudinea tinerilor față de perfecționarea pregătirii profesionale*. În: *Tineret, cercetare, acțiune socială*, București, CCPT, 1, 1986, p. 99.

²⁸ Buruiană, D. *Sistemul de valori al tinerilor. Ierarhie și clasificare*. În: *Atitudinea tinerilor...* op. cit., 1980, p. 78—97.

4. Posibile direcții de perfecționare a cercetărilor privind evoluția personalității tinerilor

În opinia noastră este necesar să adâncim problemele dezvoltării individului, a psihologiei și a biografiei sale sociale.

O *primă* cerință în această direcție este necesitatea acordării, în studiul personalității, a unei ponderi mai mari psihologiei genetice și evolutive. De un real folos ar fi efectuarea unor studii privind modul în care anumite transformări fiziologice din pubertate și adolescență influențează viața subiectivă. În cadrul perspectivei psihologice considerăm că trebuie să acordăm o atenție deosebită următoarelor trei domenii: dezvoltarea cognitivă; dezvoltarea morală; și, formarea identității personale a tinărului.

O a *doua* cerință se referă la cercetarea mai profundă și sistematică a relației dintre procesele psihoevolutive, condițiile sociostructurale și tipul de socializare ale tinărului. La nivelul realității obiective devine indispensabilă individualizarea unor structuri socioecologice coerente care exercită influențe socializatoare diferențiale și examinarea relațiilor dintre aceste structuri. Din perspectiva vieții subiective, a personalității, se impune trecerea de la analiza legăturilor între variabile la individualizarea unor tipuri de grupuri sau subgrupuri de tineri caracterizați prin trăsături comune pe baza unor structuri interacționale specifice între procese psihoevolutive, condiții sociale și tipuri de socializare. În ansamblu, sînt necesare tipuri mai complexe și multidisciplinare de abordare a proceselor interacționale dintre latura subiectivă și realitatea obiectivă, iar în acest cadru a relației dintre valori, atitudini și comportamente.

O a *treia* cerință este perfecționarea preocupărilor pentru măsurarea schimbării. Este necesar să dezvoltăm extensiv și intensiv imaginea despre profilul personalității tineretului și să sporim acuratețea diagnozelor și predicțiilor noastre. În acest sens, devine importantă aprofundarea modelelor de abordare teoretică și empirică a impactului pe care orientările valorice, atitudinile, stilurile de viață ale tineretului le exercită asupra societății.

Măsurarea schimbării și dezvoltarea cercetărilor intensive presupune introducerea sistematică a studiilor longitudinale și elaborarea unor complexe metodice alcătuite din metode cantitative și calitative. De altfel, aceste cerințe depășesc domeniul cercetării personalității și privesc dezvoltarea în ansamblu a cercetării tineretului.